

Құралова А.Т¹, Сүйеркүл Б¹.

¹А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты, Алматы қ. Қазақстан

ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ МЕДИАКЕҢІСТІГІНДЕГІ ДІНИ ТІЛДІК ҚОЛДАНЫСТАРДЫҢ ЛИНГВОПРАГМАТИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ

Аңдатпа

Мақалада діни сайттардағы материалдардағы медиа-текстіктердің тілдік мәселелерін зерттеуге арналған. Авторлар әртүрлі адресанттардың коммуникативті интенцияны вербалды және бейвербалды амалдардың көмегімен (суреттер және т.б.қолдану), таратудың тәсілдерін қарастырады, кейбір арабизмдерді қолданудағы лингвопрагматикалық ерекшеліктерді талдайды. БАҚ арқылы таратылатын діни тақырыптағы ақпараттардың кең аудиторияға әсері тұрғындардың діни сауаттылығы, ұлттық құндылық, халықтардың мәдениет ерекшеліктері және т.б. экстралингвистикалық факторлары анықталды.

Түйін сөздер: ақпараттық кеңістік, БАҚ, медиа-мәтін, діни тілдік бірліктер.

Резюме

Статья посвящена проблемам изучения языка медиатекстов на материале религиозных сайтов. Авторами рассматриваются различные способы передачи коммуникативной интенции адресантов, с помощью вербальных и невербальных средств (использование фото и др.), анализируются лингвопрагматические особенности употребления некоторых арабизмов. Перечислены такие экстралингвистические факторы как уровень религиозной грамотности населения, менталитет, особенности культуры народов и т.д. оказывающие существенное влияние на восприятие информации религиозного характера распространяющейся через СМИ широкой аудиторией.

Ключевые слова: медиа пространства, СМИ, медиа-текст, религиозные лингвистические единицы.

Abstract

The article is devoted to the problems of studying the language of media texts on the material of religious sites. The authors consider various ways of communicating the intentional intentions of addressees, using verbal and non-verbal means (using photos, etc.), analyzing the linguopragmatic features of the use of certain arabisms.

Such extralinguistic factors as the level of religious literacy of the population, mentality, features of the culture of peoples, etc. are listed. They have a significant impact on the perception of information of a religious nature that is spread through the mass media by a wide audience.

Key words: media space, mass media, media text, religious linguistic units.

Бұқаралық ақпарат құралдары саяси, әлеуметтік, экономикалық, мәдени, спорт, өнер, кино, денсаулық сақтау және білім беру салаларындағы барлық қордаланған мәселелерді халық назарына ұсынып, ғылыми жаңалықтар мен жетістіктерді көпшілікке таныстырып, таратады.

Аса ауқымды ақпараттық кеңістікті қамтитын медиа-мәтін бүгінде социумның когнитивтік санасын құрайтын діни, саяси, әлеуметтік, мәдени, тарихи т.б. факторлардың барлығын тілдік санада айшықтай отырып; бұқаралық санаға ықпал етуші қуатты құралға айналды [1,5].

Прагматика (грек. *pragmatos* іс-әрекет) ағыл. *pragmatics* – тілді қолданыс/жұмсалыс кезінде (Л.Витгенштейн, Ч.Пирс, Ч.Моррис), яғни нақты тілдік жағдаяттағы тілдің қызметін, түсіндірілуін және ықпал етуін зерттейтін тіл білімі саласы. Прагматика семантика сияқты сөз мағынасын зерделейді, алайда прагматика үшін ең бастысы – сөйлеушінің/тыңдаушының сөйленістің айқын және жасырын мүдделері, сөйлеу тактикасы, тілдік мінез-құлықтың типтері, прессупозиция тұрғысынан және т.б. мағынаны түсінуі [2,191].

Адресант пен адресат үнемі үздіксіз байланыста болады, адресант кодқа салып жіберген ақпарат пен хабарлама адресат тарапынан оның тезаурстық және аялық білімі мен дүниетанымы, барлығы іске қосылып сол кодты интерпретациялайды, яғни адресат санасында қабылданған ақпарат адресант дйттеген ақпараттан алшақ болмауы керек. Сол кезде ғана адресант өзінің дйттеген мақсатына жетіп, қатысымның коммуникативтік сапасы артады [3.33].

Газет беттерінде діни тақырыпта адресант пен адресат арасындағы рөлдік қатынастардың рухани құндылықтарға, адамгершілік қасиеттерге т.б. рухани проблемаларға арналған мақалалар көп жарияланады. Мұнда ұстаз рөлін атқарушы автор кемеңгер, діни сауатты, теология ілімін жетік меңгерген, Құранды жатқа білетін, шариғат заңдарын талдап, түсіндіре алатын, пайғамбар хадистерін жақсы білетін, бір сөзбен айтқанда, діни білімі жоғары молда, имам, теолог ғалым атқарады. Бұл саладан хабары аздау адресат мәтін авторының кім екендігін білген сәтте-ақ рухани шәкірт рөліне еніп, мәтінде баяндалған мәселелерге қатысты ой-пікірлерді ұстаздың дәрісіндей қабылдайды.

Қазіргі заманауи газет мәтінінің прагматикалық әлеуетін сипаттайтын тәсілдердің бірі – қарқындылық болып табылады. Қарқындылық – адресатқа айрықша күшті әсер ету мақсатында қолданылатын семантикалық категория. Ол адресанттың өз сөзінің (интенсификациялау) қарқындылығын арттыру мақсатымен пайдаланатын экспрессивті құралдарды таңдап, іріктеп алуымен тығыз байланысты мәселе [1,30]. Мынадай тақырыпты алайық: *“Дін министрлігі: Қысқа балақ пен ұзын сақалға тыйым салынбайды”* /www.jasqazaq.kz/

Контраст газет мәтініндегі негізгі прагматикалық құрамдас бөлік болып табылады. Бүгінгі қоғамымызда бұрын-соңды басын біріктіруге келмейтін

терең қарама-қайшылықтар типтік жағдай ретінде қабылданып жатыр. Осындай жайттар туралы газет мәтіндерінде баяндалғанда мәнді қарқындылық пайда болады, яғни қарқындылыққа басым орын беріледі.

Қазіргі кезде тақырыпаттардың бағалауыштық сипаты оның эмотивтік қызметінен көрініс табады. Мысалы, «Онлайн өмірдің 10 зардабы» деген тақырыпатпен жарияланған мақалада автор ғаламтор, әлеуметтік желілер, телефонға тәуелділік, т.б. мәселелерді қозғай келе, адамзаттың осы қайшылықтар арқылы адамдық қасиеттерден айрылып бара жатқандығын сынға алады [6].

Егемен елдегі татулық пен бірлікті, ынтымақ пен тұрақтылықты жан-жақты насихаттау ең алдымен БАҚ өкілдерінің еншісінде. Журналистердің еңбегі арқылы қоғамдық пікір, талғам, көзқарас қалыптасатындығын да жоққа шығара алмаймыз. Осы орайда, түрлі дін өкілдері мекен еткен тәуелсіз елдегі тату тіршілік, діни ахуалдың ақпарат құралдарындағы көрінісі қандай деген сауалға тоқталайық.

Ақпарат құралдары өкілдерінің бұл тақырыпты айнала өтіп, жалаң ақпаратты беруімен шектелуіне не себеп болып жатыр? Қазақстан Республикасының Дін істері агенттігі Мәдениеттер мен діндердің халықаралық орталығы жанында бұқаралық ақпарат құралдарында діни тақырыптарды жариялау бойынша Әдістемелік кеңес қызмет атқарып келеді. Әдістемелік кеңес бұқаралық ақпарат құралдарында дін тақырыбының сапалы және кәсіби тұрғыда жариялануына, түрлі дін өкілдері мен журналистер арасында ынтымақтастық орнатуға ықпал етуші орган болып саналады. Осы Кеңес қабырғасында өткізілген отырыстар барысында журналистердің жалаңдыққа бой ұру себептері өзінше талқыланып, аса сақтықты талап ететін нәзік тақырыпты жазуда ойға ұстануға қажет жайттар сараланады. Екі тараптың ойы кейде бір арнаға тоғысып, ортақ қызмет жасауға ұмтылыс білдірілгенімен, кейде бірі ақпарат таратуда ізденістің жеткіліксіздігін, асығыс ақпарат жеткізуге ұмтылыстың барын айтса, екінші тарап БАҚ-та жарияланатын ақпарат тақырыбы көбіне басшылық жақтан бекітілетіндігін көлденең тартады. Ортаға салынған ойдың оң шешім табуы үшін не жасау қажет? Нені басшылыққа алған дұрыс?

БАҚ-та жарияланатын ақпараттарда жай көзге қарапайым көрінетін қателіктер халық арасындағы діни сауаттылық деңгейін көтеруден бұрын, діни білімі төмен оқырманның ойын шатастыруы әбден мүмкін. Осы тұрғыда:

- журналистер қауымы ең алдымен ақпарат жариялауда ұрандатушылықты емес, ақпараттың дәлдігіне көңіл қойса;
- берілетін ақпараттың көпшілік қауымға түсінікті әрі жеңіл болуын, үрей туындатпауын қадағаласа;
- ақпаратта қолданылған діни ұғымдардың дұрыстығына жете мән беріп отырса;
- жоғарыда санамаланған ақпараттардың тілдік көрсеткіші тұрғысынан айтар болсақ, қазақ тілді басылымдардың оқырмандары негізінен ауыл тұрғындары

екендігін ескеріп, сол аудиторияға жеткізілетін ақпарат санын арттырса, яғни, қазақ тілді басылымдар тұшымды әрі нақты ақпараттар беруде белсенділігін күшейтсе;

- әрбір белді басылымда, әсіресе, жергілікті ақпарат құралдарында (мейлі ол газет не портал болсын) дін тақырыбын қозғайтын тұрақты айдар ашылса;

- БАҚ пен діни бірлестіктер және осы саладағы мүдделі мемлекеттік органдар арасында тығыз байланыс орнатылса деген ұсыныстар журналистер қауымының көкейінде жүргені дұрыс. Әрине, «айшылық алыс жерлерден, көзді ашып жұмғанша жылдам хабар алғызған» заман ақпарат құралдары өкілдеріне қойылар талаптың жоғарылығын байқатады.

«Біз діни тұрғыда жастардың сауатын тереңдетуге ерекше мән беруіміз қажет. Өйткені, осындай қадамдар арқылы балаларымызды теріс ағымдарға түсуден және секталардан аман алып қаламыз. Атап айтқанда, мемлекеттік билік органдары, бұқаралық ақпарат құралдары біздің діни қайраткерлерге үлкен аудиториялар мен эфирлік уақытты бергені дұрыс болады. Бұл тұрғыда имамдар асыл дініміздің құндылықтарын, адамгершілік ұстанымдарды егжей-тегжейлі түсіндірер еді», - деп 2015 жылы Астанада Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының V съезі аясындағы баспасөз мәслихатында Ресей федерациясының мұсылмандары рухани басқармасының төрағасы, мүфти Равиль Гайнутдин айқандай, дінде надандық пен сауатсыздықпен күрес бұдан ары қарай мұсылман дін басыларының басты мақсаты болмақ. Бұл бағытта жоғары білікті кадрларды даярлау, танымдық материалдарды шығару, конференциялар мен семинарлар өткізу қамтылмақ.

Қарахандықтар билігі тұсынан бастау алған діни әдебиет Алтын Орда, Қазақ хандығы тұсында кемеліне келді. Сол уақыттарда өмір сүрген Жүсіп Баласағұн, Ахмет Йүгінеки, Ахмет Иасауи, Сүлеймен Бақырғани, Бұрхануддин Рабғұзи, Махмуд Кердери, Хусам Кәтиб, Сейф Сараи, Мұхаммед Бабыр секілді түркі шайырларының шығармаларында иман ұстындары, шариғат шарттары мен ахлақ негіздері кеңінен жырланды. Ғалым-ғұламалар дін негіздерін діни-танымдық еңбектер арқылы таратып жазса, қолына қалам ұстаған ақын-шайырлар Хақ дінді өлең сөзбен жырлап, әрбір мұсылманның жүрегінде иман нұры ұялауына септігін тигізді. XIII-XVI ғғ. жазылған «Муғинул-мурид», «Рәунәкул-Ислам», «Мубәййән дәр фикһ» секілді шығармаларда шариғат шарттары, фикһ негіздері өлең сөзбен өрнектелді[5,179].

Соңғы жылдар ішінде Сирия, Ирак, Йемен, Нигерия және т.б. елдердегі діни ахуалдың шиеленісе түсуі әлем назарын өзіне аударды. «Халифат» құрамыз деп ұрандаған Боко Харам, Хизбут-Тахрир, Эл-Каида, ДАИШ (*ад-Даулат ул-Исламийя фи ль-Ирак-и-уа аш-Шам – Ирак және Шам ислам мемлекеті (ИШИМ)*) террорлық ұйымдарының лаңкес әрекеттері жайлы жаңалықтар кез келген ақпарат құралдарынан табылады. Қолға түскен христиан діни өкілдері мен язидтік сенімді ұстанушы адамдардың, шетелдік журналистер, мемлекет қызметкерлері мен қатар қарапайым халықтың өлім

жазасына кесілуі, қыз-келіншектердің күндікке сатылуы, осы оқиғалар салдарынан босқындар санының артуы күнделікті БАҚ-та жиі жариялануда.

Мұндай ақпараттар әлбетте исламофобия феноменін асқындыра түсері анық. Франция, Бельгия, Сирия елдерінде орын алған террорлық әрекеттердің аталмыш ұйымға қатысы бар екендігі батыс азаматтарының бойында ислам дініне деген жеккөрушілік сезімді оятып, көпшілік санасында «ислам – зорлық-зомбылық діні» деген ойды қалыптастыра бастады. ДАИШ-ке қатысты жаңалықтар мен ақпараттардың көптігіне әлем назарының ауғаны соншалық, өзге дін өкілдері тарапынан орын алған лаңкестік әрекеттердің халықаралық және басқа да БАҚ беттерінде ақырын шетке ысырылғандығы байқалады. Мысалы, Мьянмадағы аз санды ислам рохинья дінін ұстанушы ұлтының жергілікті буддистер тарапынан бірнеше жыл қатарынан зардап шеккендігі және 2015 жылы мыңдаған мұсылманның тірідей өртке орануы жайлы ақпараттар БАҚ-та елеусіз қалдырылды.

Таяу Шығыс елдеріндегі соғыс отының тұтанып, асқына түсуінің себебі саяси мүдде негізінде жатқандығы саясаткерлер мен қоғам қайраткерлері тарапынан айтылып та жүр. Саяси мүдденің діни ахуалдың ушығуын жамылғы етіп отырғандығы әлемдік саясат алаңында үлкен ойынның жүріп жатқандығын аңғартады.

Қазіргі кезде алпауыт елдер қарулы қақтығыссыз-ақ ақпарат арқылы белгілі бір мүддені көздеген идеологияны насихаттап, кез келген мемлекет тұтастығына қауіп төндіре алады. Осы орайда ислам діні құндылықтарын бұрмалай отырып, «жиһад» (дін жолындағы соғыс) ошағын қалыптастыру, шетін көзқарастарды кеңінен насихаттап, тарату және жақтас адамдарды көптеп тартып, олардан әскери топ құру үрдісі үлкен қарқынмен жүргізілуде.

Жалпы БАҚ-та 2016 жылдың алғашқы тоқсаны ішінде шамамен 2200 діни ақпарат жарияланған екен. 2014 жылы дін тақырыбына қатысты 3650 ақпарат жарық көрсе, 2015 жылы бұл көрсеткіш 5071 санын көрсеткен. Демек, дін тақырыбындағы ақпараттар мен жаңалықтар топтамасының арта түсуі қоғамдағы дінге қатысты мәселелердің өзектілігін көрсетіп қана қоймай, қоғамдық, мемлекеттік, әлемдік көзқарасты қалыптастыруда БАҚ рөлінің де жоғары болып отырғанын көрсетеді.

Дегенмен БАҚ өкілдері тарапынан жіберілген кейбір қателіктер мен олқылықтар халықтың діни ақпарат пен жаңалықтарды бұрыс түсініп, қоғамда резонанс қалыптастыруы мүмкін. Мысалы, «*Намазға жығылмағаны үшін баласын құрбандыққа шалды*» /«*Altaynews.kz*»/ деген тақырыптағы жаңалық Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы (ҚМДБ) тарапынан үлкен сын тудырған болатын. Мүфтият өз мәлімдемесінде: «*Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы халықты дініміздің беделін түсіру, мұсылмандар жайлы жағымсыз пікір қалыптастыру мақсатында қасақана таратылған қауесет сөзді негізсіз жаңалық ретінде жариялаған ақпарат құралдарын айыптайды және мұндай өрескел әрекетке жол бергендерді олардың ар-намысына қалдырады*», - деп жауап берген болатын.

Тақырып атауларын бұрыс қою фактілері мұнымен шектелмей, әр түрлі ақпараттық желілерде «Насилие в Коране!!!» /«Zona.kz»/, «Мировой джихад планируется в 2017 году» /«Диапазон»/, «Мұсылман-гей...» /«Nur.kz»/, «Иисус одобрил бы однополые браки» /«Tengrinews.kz»/, «Ақтөбеде кәпірлерді қырып, халифат құруды армандағандар сотталды» /«Nur.kz»/, «Дінтанушылар қазақ жігіттерінің арасында гейлердің көбейгенін айтып, дабыл қақты» /«Nur.kz»/, «Алматыға Қазаннан құдай анасы бейнесі жеткізілді» /«Nur.kz»/, «Mercedes мінген мас дін иесі полициядан қашқан» /«Serke.org»/ секілді жаңалықтар топтамасынан көрініс тапқан.

Кейбір журналистер «жиһадшы», «шейіт» сынды термин сөздердің мағынасын жете түсінбей, орынсыз қолданып жатады. Мысалы, кейбір БАҚ беттерінен «Жанкешті жиһадшы мешітте өзін өзі жарып жіберді» деген тақырыпты кездестіруге болады. Шындығында, бейбіт адамдардың арасында өзін өзі жарып жіберуші адам – жиһадшы емес, ол нағыз қылмыскер, лаңкес. Сол сияқты, «шейіт» деген терминнің мағынасы да ислам дінінде «өмірін дін жолына арнаған, Отанына қызмет етуші» дегенді білдіреді. Отанын қорғау жолында өз өмірін қиған адамды «шейіт» деуге болады. Ал кейбір журналистер өзін және басқа бейбіт халықты қасақана өлімге қиған адамдарды шейіт деп жүр.

Жиһад (دَاهِج): араб тілінде белгілі бір нәтижеге, мақсатқа жету үшін яки бір істі істеу үшін бар қажыр-қайрат пен ынты-жігерді жұмсау, тырысу, күресу деген мағыналарды білдіреді. Яғни, ең әуелі өзінді түзету. Ішкі дүниенді, жүрегіңді тазарту. Болмысыңды қызғаншақтық, қанағатсыздық, сабырсыздық, жалқаулық, тәкаппарлық секілді күллі жаман қасиеттерден арылтып, олардың орнына көркем қасиеттер егу. Мұсылманның өз нәпсісімен үздіксіз күресі [4,13].

Шейіт (دِيهَش): Алла жолында соғысу кезінде қаза тапқан, Алла Тағаланың атын ұлықтауға еңбек сіңірген (исламды таратқан) немесе дұшпан шабуыл жасағанда отанын, діні мен ұлтын, ар-намысын қорғау кезінде өлген адам. Шарифат негіздері бойынша шейіттер мынадай үш топқа бөлінеді: ақыреттік шейіт, дүниелік шейіт, дүниелік және ақыреттік шейіт[4,56].

Қазақ журналистері ғана емес, халықаралық журналистикада да «исламшы» деген терминнің құлаққа сіңісті болғаны белгілі. Мәселен, «исламшы лаңкес», «исламшы экстремист» сынды тіркестер қазіргі кезде БАҚ-та орнықты деуге болады. Алайда бұлар – түбегейлі бұрыс, қате қолданыстар.

Ислам (اِلْسَالَا): Алла тағаланың Мұхаммед пайғамбарға түсірген, барша адамзатқа соңғы діні ретінде таңдаған діні[4,19].

Діни экстремизм – шынайы діннің негізгі қағидаларынан, қазіргі қолданыстағы ұлттық заңнамалардың және халықаралық құқықтың қағидаттарынан тыс, шектен шығу дегенді білдіреді.

Қазақстан Республикасының 2005 жылдың 2 ақпанында қабылданған «Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңында діни экстремизм ұғымына мынадай сипат берілген: Экстремизм – жеке және/немесе заңды тұлғаның,

жеке және/немесе заңды тұлғалар бірлестігінің белгіленген тәртіппен экстремистік деп танылған ұйымдардың атынан іс-әрекеттер ұйымдастыруы және/немесе жасауы;

Діни өшпенділікті немесе алауыздықты, соның ішінде зорлық-зомбылықпен немесе зорлық-зомбылыққа шақырумен байланысты алауыздықты қоздыруды, сондай-ақ азаматтардың қауіпсіздігіне, өміріне, денсаулығына, имандылығына немесе құқықтары мен бостандықтарына қатер төндіретін кез келген діни практиканы қолдануды (діни экстремизмді) көздейтін іс-әрекет ұйымдастыруы және/немесе жасауы.

Жалпы «экстремизм» деген терминге қазіргі әлем ғалымдары мен сарапшылары түрлі анықтамалар берген. Бірақ, ортақ бір шешім жоқ. Бір анығы, ол қоғамға, мемлекетке және жалпы әлемге қауіп төндіретін құбылыс. Ал, соның ішіндегі діни экстремизм дегеніміз – дәстүрлі дінді бұрмалап, жат «идеяны» белсенді насихаттау, зайырлы жүйеге қарсы әрекет ету.

Сонымен қатар, ақпаратты безендіру барысында техникалық қателіктердің жіберілмеуі де назарға алынуы тиіс. Мысалы, «Мечетям Казахстана рекомендовали заключать брак только после ЗАГСа» /«tengrinews.kz»/ деген ақпаратта бетін қара орамалмен бүркеген қыздың суреті қойылған. ҚМДБ-ның заңсыз некенің, қазір көп айтылып жүрген «талақ» мәселесінің дұрыс шешімін табу үшін жасаған жақсы бастамаларының бірі халыққа осындай әдіспен жеткізілген.

Аталмыш ғаламтор сайтында «Имамы морально готовят выпускников к сдаче ЕНТ в Актобе» деген атаумен жарияланған ақпараттың безендірілуінен «суицид» деген сөзді көруге болады. Мұндай суретті қою барысында оқырман түсінігіне психологиялық тұрғыда кері әсер етуі мүмкін екендігі ескерілмеген. Санамалай берсек, мұндай ақпараттар легі тізбектеліп кете береді.

Жоғарыда аталған кейбір олқылықтар діни емес БАҚ-та да орын алуда. Сонымен қатар кейбір блогерлердің зайырлы бағыттағы басылымдарда қызмет еткендерімен, әлеуметтік желілер мен өзге де ғаламтор беттерінде ислам дінін уағыздайтындығы байқалады. Зайырлы басылым журналистері елдегі діни ахуалға жан-жақты талдау жасап, халыққа дін саласындағы өзекті мәселелерді дұрыс жеткізе білгені жөн.

Қазіргі кезде отандық журналистика саласында діни бағытты ұстанатын «Иман», «Ислам және өркениет», «Шапағат-нұр», «Рахмет самалы», «Нұр» сынды басылымдар мен «islam.kz», «muslim.kz», «muftyat.kz» ғаламтор сайттарының қалыптасқандығы мәлім. Республикамыздың барлық аймақтарында ҚМДБ-ға қарасты облыстық немесе аймақтық деңгейдегі діни сайттар қызмет етеді.

«Қазақстан» ұлттық телеарнасында діни және зайырлы көзқарас пен тақырыпты ұштастыра білген «Иман айнасы» бағдарламасы, «Асыл арна» телеарнасы қызмет атқарып келеді. Сонымен қатар «Көкжиек», «Хикмет», «Мұсылман», «Ғибрат», «Кәусар-саяхат» мұсылман баспаларынан бірқатар діни әдебиеттер шығарылуда. Осы орайда кейбір баспалардың белгілі бір

діни көзқарастар мен ұстанымдарға негізделгенін ескеруге тиіспіз.
/«www.yvision.kz»/

Қорыта келгенде, халықаралық және отандық БАҚ-тар арасында ақпарат алмасу әрекеттерінің сөзсіз орын алатындығы белгілі. Дегенмен, отандық БАҚ-тың егемен еліміздегі татулық пен бірлікті, ынтымақ пен тұрақтылықты жан-жақты насихаттаудағы рөлінің жоғары екендігін, журналистер қауымы арқылы қоғамдық пікір, талғам, көзқарас қалыптасатындығы ескеріле отырып, ақпараттарды, әсіресе діни ақпараттарды таратуда мынадай бірқатар мәселелер негізге алынуы тиіс:

- Халықтың діни сауаттылығын күшейтуіміз қажет;
- Оқушылар мен студенттердің діни сауаттылығын арттыру үшін оқу бағдарламасына арнайы пәндер енгізілуі тиіс;
- Діни тілдік қолданыстарға байланысты сөздерді жинақтап, діни ұғымдардың анықтамалық сөздігі жасалуы қажет;
- Әлеуеті мықты бұқаралық ақпарат құралдары қазіргі кезде әлемде қалыптасып отырған жағдайдың, соның ішінде діни ахуалдың күрделене түсуін назарға ала отырып, көпшілік қауымға діни ақпараттар мен жаңалықтарды дұрыс жеткізе білулері үшін құрамында дінтанушы-сарапшылары бар орталықтанған және аймақтық діни ақпараттық кеңес ұйымдастырылуы керек;
- Отандық ақпарат құралдарының бірқатары шетелдік ақпарат көздеріне сілтеме жасайтындығы – қалыпты құбылыс. Дегенмен, діни ахуалға қатысты кейбір шетелдік ақпараттар мен жаңалықтар бір қарағанда бейтарап көрінгенімен, теріс діни идеология мен саяси мүддені көздейтіндігі байқалады. Осыған орай, орталықтандырылған діни ақпараттық кеңестік ұйымдар дінтанушы-сарапшы мамандардың көмегімен діни сауаттылықты ашу мақсатында курстар ұйымдастырып, қатысқан тілшілер мен мамандарға сертификат беріп тұрса, діни тұрғыдағы ақпараттар сапалы түрде жазылып, халыққа таратылар еді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 Есенова Қ. Ө. Қазіргі қазақ медиа-мәтінінің прагматикасы (қазақ баспасөз материалдары негізінде); ф.ғ.д. ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертацияның авторефераты. – Алматы: 2007.– 54 б.

2 Әлеуметтік лингвистика терминдерінің сөздігі. Словарь социолингвистических терминов/ Сүлейменова Э.Д., Шәймерденова Н.Ж., Смағұлова Ж.С., Ақанова Д.Х. – Астана: «Арман-ПВ» баспасы, 2008.–392б.

3 Кенжеқанова Қ.К. “Саяси дискурстың прагмалингвистикалық және когнитивтік компоненттері” Диссертация.– Алматы, 2015.–187 б.

4 Исламдық терминдер сөздігі / Құраст.: Исахан М., Муслимов М., Көкенай С. , Сыддықов Б. – Астана: Дін мәселелері жөніндегі ғылыми-зерттеу және талдау орталығы, 2015. – 60 б.

5 Қыдыр Т., Көшенова Т. Ортағасырлық түркі әдеби жәдігерлерінің діни танымдық ерекшеліктері (XI-XV ғғ.) //Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, ХАБАРШЫ, «Филология ғылымдары» сериясы. № 1. 2017. – 177-183 бб.

6 “Ислам және өркениет” 16-28 ақпан, 2017ж.

7 /www.jasqazaq.kz/ Ақпарат агенттігі.

8 /www.inform.kz/ Ақпарат агенттігі.

9 /«www.zona.kz»/ Ақпарат агенттігі.

10 /«www.nur.kz»/ Ақпарат агенттігі.

11 /«www.yvision.kz»/Ақпарат агенттігі.

12 /«www.tengrinews.kz»/ Ақпарат агенттігі.

Т.В.Қ.